

UNIWERSYTET MEDYCZNY IM. PIASTÓW ŚLĄSKICH WE WROCŁAWIU

Wydział Nauk o Zdrowiu
Katedra Pielęgniarstwa i Położnictwa

Dziekan
Wydziału Nauk o Zdrowiu
prof. dr hab. Alina Borkowska

Wrocław 02.09.2022r

Recenzja

*Rozprawy doktorskiej magister Karoliny Filipskiej-Blejder pt. „Zjawisko występowania
aktów przemocy wobec osób starszych”*

Promotor: prof. dr hab. Robert Ślusarz

*Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Collegium Medicum w
Bydgoszczy*

Uwagi ogólne

Przemoc wobec osób starszych jest aktualnie uznawana na arenie międzynarodowej za powszechnie wzrastający i wymagający pilnych interwencji i działań problem XXI wieku. Coraz częściej stanowi ona poważny problem społeczny, który prawdopodobnie będzie się nasilał, biorąc pod uwagę zmiany demograficzne i proces starzenia się populacji. Zjawisko przemocy jest poważnym problemem zdrowia publicznego na całym świecie, ale prowadzenie na szeroką skalę badań epidemiologicznych jest nadal rzadkie. Przemoc jest przykładem naruszenia praw człowieka i wolności, która prowadzi do poważnej utraty godności ludzkiej, niezależności i szacunku oraz narusza zasady i prawa etyczne. Dokładna charakterystyka przemocy i czynników takich jak niepełnosprawność, uzależnienie funkcjonalne, upośledzenie funkcji poznawczych, problemy ekonomiczne, które mogą wpływać na występowanie przemocy wobec osób starszych pozwoli na wdrożenie ukierunkowanych interwencji w celu zapobiegania przemocy oraz przeprowadzenie edukacji i szkoleń wśród personelu ochrony zdrowia, opieki społecznej, a także wpłynie na wzrost świadomości społeczeństwa i wprowadzenie rozwiązań systemowych. Należy podkreślić, iż istnieje niewiele doniesień na temat zjawiska występowania przemocy wobec osób starszych w Polsce. Badania w grupie osób starszych w Polsce nie są jednak tak powszechne jak w innych krajach Europy czy Stanów Zjednoczonych.

Stąd tematyka w przedstawionym cyklu publikacji jest interesującym i trafnym wyborem z poznawczego jak i praktycznego punktu widzenia a podjęte badania uważam za ważne i oryginalne z punktu widzenia wiedzy i praktyki.

Ocena formalna pracy

Przedłożona do recenzji praca składa się ze spójnego tematycznie cyklu sześciu artykułów opublikowanych w latach 2019-2022 w recenzowanych czasopismach o sumarycznej wartości punktacji prac ze wskaźnikiem Impact Factor 10,929 pkt i punktacją MEiN 430 pkt. Na uwagę zasługuje fakt, iż we wszystkich tych publikacjach Doktorantka jest pierwszym autorem.

1. **Karolina Filipka**, Monika Biercewicz, Adam Wiśniewski, Kornelia Kędziora-Kornatowska, Robert Ślusarz. Theoretical basics of the issue of the abuse of the elderly. *Pielęgniarstwo w Opiece Długoterminowej/Long-Term Care Nursing*. 2019;4(4):45-50. doi: [https://doi.org/10.19251/pwod/2019.4\(5\)](https://doi.org/10.19251/pwod/2019.4(5)). Punktacja MEiN: 40 pkt.
2. **Karolina Filipka**, Monika Biercewicz, Adam Wiśniewski, Kornelia Kędziora-Kornatowska, Robert Ślusarz. Prevalence of elder abuse and neglect: screening in Poland families. *European Geriatric Medicine*. 2019;10(5):817–825. doi: <https://doi.org/10.1007/s41999-019-00224-x>. Punktacja MEiN: 40 pkt., IF: 1.232
3. **Karolina Filipka**, Monika Biercewicz, Adam Wiśniewski, Kornelia Kędziora-Kornatowska, Robert Ślusarz. Prevalence and associated factors of elder psychological abuse—a cross sectional screening study, based on a hospitalized community from Poland. *Archives of Gerontology and Geriatrics*. 2020;90:104152. doi: <https://doi.org/10.1016/j.archger.2020.104152>. Punktacja MEiN: 70 pkt., IF: 3.250
4. **Karolina Filipka**, Monika Biercewicz, Adam Wiśniewski, Kornelia Kędziora-Kornatowska, Robert Ślusarz. Predictors of self-reported physical abuse among hospitalized older adults. *Gerontologia Polska*. 2021;29(4):146-157. doi: <https://doi.org/10.53139/GP.20212925>. Punktacja MEiN: 40 pkt.
5. **Karolina Filipka**, Monika Biercewicz, Adam Wiśniewski, Renata Jabłońska, Agnieszka Królikowska, Emilia Główczevska-Siedlecka, Kornelia Kędziora-Kornatowska, Robert Ślusarz. High Rate of Elder Abuse in the Time of COVID-19- A Cross Sectional Study of Geriatric and Neurology Clinic Patients. *Journal of Clinical Medicine*. 2021;10(19):4532. doi: <https://doi.org/10.3390/jcm10194532>. Punktacja MEiN: 140 pkt., IF: 4.242
6. **Karolina Filipka**, Monika Biercewicz, Adam Wiśniewski, Kornelia Kędziora-Kornatowska, Robert Ślusarz. Reliability and validity of the polish version of the vulnerability to Abuse Screening Scale (VASS). *Journal of Elder Abuse & Neglect*. 2022;34(1):56-69. doi: <https://doi.org/10.1080/08946566.2021.2024106>. Punktacja MEiN: 100 pkt., IF: 2.205

Ocena merytoryczna

Część opisowa, pogładowa, dysertacji świadczy o dobrym przygotowaniu Autorki do podjęcia badań na temat przemocy wobec osób starszych wśród polskiej populacji,

Badania miały charakter przekrojowy i dotyczyły pacjentów hospitalizowanych od kwietnia 2017 roku do czerwca 2021 roku w Klinice Geriatrii lub Klinice Neurologii Szpitala Uniwersyteckiego nr 1 w Bydgoszczy. Kryteria włączenia stanowiły: wiek 60 lat i więcej, zdolność do samodzielnego wypełnienia kwestionariusza ankiety, świadoma zgoda na udział w badaniu, brak zaburzeń funkcji poznawczych, niezdiagnozowana choroba Alzheimera oraz Parkinsona. Z początkiem rozpoczęcia projektu badaną grupę stanowiło 200 osób starszych. Ostatecznie do badania włączono 347 osób w wieku 60 lat i więcej. Najliczniejszą grupę badaną stanowiły osoby do 70 roku życia płci żeńskiej. W badaniu wykorzystano następujące narzędzia: kwestionariusz ankiety własnej, Vulnerability to Abuse Screening Scale (VASS),

Geriatryczną Skalę Oceny Depresji (GDS) oraz Skalę Podstawowych Czynności Życia Codziennego (ADL). Testy statystyczne zastosowane w pracy to: test chi-kwadrat, model regresji logistycznej, test U Manna-Whitney'a, korelacja rank Spearmana, ważona kappa Cohena oraz współczynnik korelacji wewnątrzklasowej zarówno inter-rater, jak i intra-rater, analiza Bland-Altmana oraz współczynnika alfa Cronbacha. Wyniki statystyczne z wartością $p < 0,05$ uznano za istotne, a wykonane analizy oceniono w 95% przedziale ufności (CI). Na realizację badania uzyskano zgody Komisji Bioetycznej Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o numerach KB 259/2017 oraz KB 437/2020

Celem głównym pracy była analiza zjawiska występowania przemocy wśród osób w podeszłym wieku.

Doktorantka postawiła następujące pytania badawcze:

1. Jaki odsetek osób starszych doświadczył aktu przemocy po 60 roku życia?
2. Jakiej najczęściej rodzaje przemocy dotyczą osób w podeszłym wieku?
3. Jakie czynniki socjodemograficzne determinują występowanie zjawiska przemocy w badanej populacji?
4. Jakie czynniki kliniczne determinują występowanie zjawiska przemocy w badanej populacji?
5. Czy istnieje związek pomiędzy izolacją społeczną wdrożoną w czasie trwania pandemii COVID-19 a nasileniem się zjawiska przemocy wobec osób starszych?
6. Kto najczęściej jest sprawcą stosowanej przemocy w badanej populacji?
7. Czy kwestionariusz VASS (*Vulnerability to Abuse Screening Scale*) będący narzędziem prognostycznym oraz diagnostycznym, wykorzystywanym globalnie w obszarze przemocy wobec osób starszych, okaże się narzędziem rzetelnym i trafnym w warunkach polskich?

Analiza uzyskanych wyników z przeprowadzonych badań wykazała, iż spośród 200 respondentów 77 osób (38.5%) doświadczyło w przeciągu ostatnich 12 miesięcy aktów przemocy. Większość badanych (68.8%) doświadczyła różnych form przemocy równocześnie. Wśród tych, którzy doświadczyli przemocy, 75.3% doświadczyło przemocy psychicznej, 68.8% przemocy ekonomicznej, 48.1% przemocy fizycznej, a 22.1% doświadczyło przemocy seksualnej. Wskaźnik przemocy fizycznej (OR 2.48; 95%CI 1.13-5.44; $p=0.02$), psychicznej (OR 1.94; 95%CI 1.02-3.67; $p=0.04$), seksualnej (OR 4.05; 95%CI 1.13-14.5; $p=0.03$) oraz ekonomicznej (OR 1.98; 95%CI 1.02-3.83; $p=0.04$) był istotnie statystycznie wyższy u kobiet niż u mężczyzn. Osoby po 70 roku życia doświadczały 2.97 razy częściej przemocy fizycznej (95%CI 1.11-7.95) niż osoby z najmłodszej kategorii wiekowej 60-65 lat ($p=0.03$). Również najstarsi seniorzy częściej niż osoby „najmłodsze” zgłaszali stosowanie wobec nich przemocy ekonomicznej (OR 3.83; 95%CI 1.51-9.72; $p<0.01$). Poziom wykształcenia w sposób istotny wpływał tylko na występowanie przemocy fizycznej ($p=0.02$). Największy odsetek osób dotkniętych przemocą dotyczył respondentów z najniższym miesięcznym dochodem tj. <1000 zł oraz 1000-2000 zł. Z przeprowadzonej analizy wynika także, iż osoby mieszkające w mieście są znamienne częściej narażone na występowanie różnych form przemocy. Wykazano, że partnerzy, małżonkowie lub synowie

są najczęstszymi sprawcami przemocy wobec osób starszych. Przemoc fizyczną najczęściej popełniali małżonkowie (48.6%), a następnie partnerzy (45.9%) oraz synowie (45.9%). Z kolei synowie byli najczęstszymi sprawcami przemocy ekonomicznej oraz psychicznej (odpowiednio 34.0% i 25.9%), a następnie partnerzy (30.2% i 19.0%) oraz małżonkowie (28.3% i 12.1%). Przemoc seksualna była popełniana głównie przez partnerów (35.3%). Z kolei w ogólnym zestawieniu wszystkich rodzajów przemocy to synowie okazali się najczęstszymi sprawcami (39.0%), a następnie małżonkowie (27.3%) oraz partnerzy (24.7%). Najczęstszymi zgłaszanymi konkretnymi formami przemocy psychologicznej były: aroganckie i wulgarne odzywki (77.6%), obrażanie i krytykowanie (74.1%), wyśmiewanie (51.7%), zamykanie i izolowanie (46.6%), szantaże i groźby (27.6%). Do najczęściej zgłaszanych form przemocy fizycznej ofiary zaliczyły: szarpanie (64.8%), uderzenia (44.4%), kopanie (40.7%), popychanie (35.2%). Badania prowadzone w czasie trwania pandemii COVID-19 wykazały, iż blisko 45% osób starszych było ofiarami przemocy, co oznacza wzrost o ponad 6 punktów procentowych w porównaniu z wynikami uzyskanymi przed pandemią. W modelu regresji logistycznej wykazano wiele zmiennych, będących istotnymi czynnikami ryzyka przemocy w pandemii COVID-19 m.in. niski status społeczno-ekonomiczny (OR 3.60, 95%CI 1.93-6.72), choroby przewlekłe (OR 2.06, 95%CI 1.28-3.31), osłabienie więzi i relacji z rodziną (OR 3.26, 95%CI 1.96-5.43), umiarkowana i ciężka depresja (OR 18.29, 95%CI 10.24-32.69; OR 18.49, 95%CI 3.91-87.30, odpowiednio). W badaniu wykazano także, że umiarkowana niesprawność (3-4 punkty w skali ADL) 5.52 razy częściej i ciężkie upośledzenie funkcjonalne (≤ 2 punkty w skali ADL) 21.07 razy częściej predysponowały do wystąpienia aktów przemocy. Osoby, które chorowały na COVID-19, 1.59 razy częściej były ofiarami przemocy (95%CI 1.03-2.46). W projekcie dokonano także oceny właściwości psychometrycznych, rzetelności i powtarzalności narzędzia VASS (*The Vulnerability to Abuse Screening Scale*), służącemu do oceny ryzyka wystąpienia przemocy. Współczynnik alfa cronbacha dla skali VASS (12 itemów) wyniósł 0.89, co świadczy o bardzo dobrej spójności wewnętrznej. Średnia i mediana całkowitego wyniku VASS w pierwszej ocenie wyniosła odpowiednio 3.15 ± 3.40 oraz 2, a w drugiej ocenie 3.21 ± 3.33 oraz 2. Nie odnotowano istotnie statystycznej różnicy między pierwszą a drugą oceną ($p = 0.65$). Między wynikami testu i retestu wystąpiła statystycznie istotna bardzo silna korelacja ($r = 0.98$; $p < 0.0001$). Wszystkie analizowane pozycje charakteryzują się doskonałym współczynnikiem korelacji wewnątrzklasowej ($ICC > 0.9$) i ważoną Kappa Cohena ($\kappa > 0.9$). W analizie Blanda-Altmana zaobserwowano wysoki współczynnik powtarzalności (CR 0.72; 95% CI 0.66-0.79) i wąskie granice zgodności (górny: 0.6469, 95%CI 0.5657-0.7281 i dolny: -0.7785, 95%CI -0.8597 to -0.6973). Zaobserwowano bardzo silną, istotną korelację VASS z występowaniem przemocy u osób starszych ($R = 0.70$; $p < 0.0001$).

Na podstawie przeprowadzonych badań Doktorantka sformułowała 7 wniosków, które odzwierciedlają uzyskane wyniki badań:

1. Przemocy domowej doświadczyło 38.5% hospitalizowanych osób starszych.
2. Przemoc psychiczna, ekonomiczna i fizyczna to najczęstsze i najbardziej powszechne rodzaje przemocy stosowanej wobec osób w podeszłym wieku.
3. Czynniki socjodemograficzne determinujące występowanie zjawiska przemocy w badanej populacji to: płeć żeńska, wiek > 70 lat, stan cywilny (osoby samotne, rozwiedzione,

wdowcy/wdowy), niski status społeczno-ekonomiczny oraz miasto jako główne miejsce zamieszkania.

4. Czynniki kliniczne determinujące występowanie zjawiska przemocy w badanej populacji to: choroby przewlekłe (głównie nadciśnienie tętnicze, zawał serca, udar mózgu, padaczka), zaburzenia funkcji poznawczych, zaburzenia depresyjne, stan funkcjonalny.
5. Odnotowano znamienne istotny wzrost odsetka przemocy wobec osób starszych w czasie trwania pandemii COVID-19- z 38.5% do 45%.
6. Najczęstszymi sprawcami stosowanej przemocy w badanej populacji byli: współmałżonkowie, dzieci (głównie synowie), konkubenci.
7. Walidacja kwestionariusza VASS w warunkach polskich wykazała, iż jest to narzędzie rzetelne, trafne, o odpowiednich właściwościach psychometrycznych, co pozwala wprowadzić go do rutynowej oceny osób starszych w celu wykrywania wczesnych oznak przemocy i zapobiegania jej.

Podsumowanie

Powyższy cykl publikacji, stanowiący oryginalne przedstawienie tematu zgodnie z autorską koncepcją, tworzy zwartą i syntetyczną całość, ma istotny wpływ na stan wiedzy dotyczący zjawiska przemocy wobec osób starszych w Polsce. W każdej z prac Doktorantka szeroko komentuje uzyskane wyniki badań i obserwacje, konfrontując swoje spostrzeżenia z aktualnymi danymi literaturowymi. Swobodnie porusza się w omawianej problematyce, co utwierdza mnie w przekonaniu, że posiada szeroką wiedzę w temacie przedstawianego przedmiotu. Praca od strony redakcyjnej przygotowana została poprawnie, układ jest czytelny i nie zaburza logiki rozumowania. Doktorantka wykazała bardzo dobrą orientację w przedmiocie opracowania i dowiodła umiejętności samodzielnego posługiwania się metodami naukowymi w czasie planowania, analizy i porównywania wyników oraz sformułowała wnioski adekwatne do otrzymanych wyników badań. Warte podkreślenia jest opracowanie nowatorskiej, niezawodnej polskiej wersji VASS do wdrożenia w rutynowej ocenie osób starszych przez personel medyczny czy pracowników socjalnych. Biorąc pod uwagę powyższe uzasadnienie wnioskuję o **wyróżnienie rozprawy doktorskiej**.

Rozprawa doktorska magister Karoliny Filipskiej-Blejder stanowi oryginalny i nowatorski dorobek naukowy przyczyniający się do rozwoju nauk o zdrowiu, który w pełni odpowiada wymogom stawianym tego typu pracom i spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003r o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Dlatego z pełnym przekonaniem przedkładam Radzie Dyscypliny Nauki o Zdrowiu Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Collegium Medicum w Bydgoszczy wniosek o dopuszczenie Pani mgr Karoliny Filipskiej-Blejder do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu
prof. dr hab. Joanna Rosińczuk
specjalista pielęgniarstwa zachowawczego
specjalista pielęgniarstwa neurologicznego
specjalista zdrowia publicznego
4309677p